

відповідальністю і характеризуються застосуванням інших заходів як примусового, так і реабілітаційно-заохочувального характеру.

Зазначені змістовні характеристики кримінально-правового заходу дають можливість сформулювати належну дефініцію категорії, яка отримала, і без сумніву, буде продовжувати отримувати використання в кримінальному законі України, оскільки розбудова соціальної держави вимагає пошуку адекватних і відповідних форм кримінально-правового впливу на особу, яка вчинила кримінальне правопорушення або допустила іншу протиправну поведінку.

УДК 343.8

Колб І. О., к.ю.н., старший прокурор відділу прокуратури,
Карпенко Н. В., здобувач,
м. Київ, Україна

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Вивчення статистичних даних показало, що стан злочинності в установах виконання покарань (далі – УВП) відображає як загальнокримінальні явища, що характерні злочинності в цілому по країні (вбивства, тілесні ушкодження, крадіжки, т.ін.) [1, с. 24-25], так і особливі кримінальні прояви, що можливі лише в умовах відбування кримінального покарання (злісна непокора вимогам адміністрації установ виконання покарань; втеча з місць позбавлення волі; дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань тощо), що обумовлює зміст, характер і специфіку досудового розслідування злочинів серед засуджених, позбавлених волі. З цього випливає, що в УВП необхідно проводити як заходи загальної криміналістичної методики, що застосовуються в межах всієї України силами і засобами суб'єктів, залучених до кримінально-процесуальної діяльності, так і заходи спеціальної методики досудового розслідування злочинів, які реалізуються відповідно до вимог КПК (ст. ст. 215, 216) слідчими ОВС.

Як свідчить практика, структура злочинів, що вчиняються засудженими в умовах ізоляції їх від суспільства, характеризується відносною сталістю: більшість суспільно небезпечних і карних діянь спрямовані на ухилення від відбування. При цьому основними мотивами вчинення злочинів особами, які тримаються в УВП, виступають різноманітні протиріччя, що закладені в природі кримінальних покарань, які носять об'єктивний характер, а саме: взаємне «кримінальне зараження» засуджених, послаблення і розрив їх

соціальних зв'язків на волі, т.ін., що варто враховувати у ході досудового розслідування злочинів, вчинених засудженими у ході відбування покарання у виді позбавлення волі. У той самий час, динаміка злочинності в УВП показує, що розпочинаючи з 1996 року, кількість зареєстрованих з боку засуджених пригод зазначеного характеру щорічно зменшується. Таким чином цей процес засвідчує прямий причинний зв'язок загальної та видової злочинності, до якої належить злочинність у місцях позбавлення волі в нашій країні. З іншого боку, це є результатом певної діяльності різноманітних суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, спрямованої на посилення боротьби зі злочинністю. Тобто, при правильній зовнішній та внутрішній організації зусиль державних і суспільних інститутів, злочинність в УВП, як феномен соціального характеру, підлягає кореляції, контролю, блокуванню і нейтралізації, у тому числі засобами криміналістичної профілактики.

Як показують результати спеціальних наукових досліджень, рівень злочинності серед засуджених у місцях позбавлення волі у цілому є не високим. Це прослідковується як у загальних характеристиках злочинності в системі ДКВС України в цілому, так і у злочинних проявах в конкретних УВП (убивствах, тілесних ушкодженнях, т.ін.). Вказане явище, на нашу думку, є доказом того, що кримінальне покарання у виді позбавлення волі на певний строк у певній мірі є стримуючим засобом для деструктивної поведінки окремих осіб, схильних до вчинення злочинів. Показовим у цьому плані є співвідношення кількості осіб, засуджених за вчинення умисних вбивств (щорічно більше 2-х тисяч по Україні) та кількості повторних злочинних проявів вказаного виду в місцях позбавлення волі (в середньому 4 випадки по системі ДКВС України на рік). Разом з тим, враховуючи об'єктивну здатність такого кримінального покарання як позбавлення волі «гасити» деструктивні настрої певної частини осіб та стримувати їх від подальшої антисуспільної поведінки (рецидивних проявів злочинності тощо) необхідно використовувати це при проведенні досудового розслідування в УВП. На жаль, поклавши в основу класифікації злочинів такий критерій, як ступінь тяжкості злочину (ст. 12 КК), законодавець фактично «знівелював» злочини, що вчиняються навмисно чи з необережності (відповідно до ст. 24 та ст. 25 КК) Це привело до того, що сьогодні в місцях позбавлення волі зосереджуються по суті різні по ступеню суспільної небезпеки, педагогічної, психологічної та іншої занедбаності особи, які, взаємодіючи поміж собою в повсякденному житті в умовах ізоляції від суспільства, не тільки відчують різноманітні впливи один на одного, але й вимушені дотримуватись ще більш сильнішого впливу – об'єктивної дії злочинної субкультури. Як наслідок, найбільш «дискомфортно» та соціально «скривдженими» у цій ситуації

вважають себе особи, які засуджені за вчинення злочинів з необережності, особливо, якщо врахувати, що відповідно до вимог розділу IX Загальної частини КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності», вказана категорія осіб позбавлена можливості застосування судом до них даного інституту права у випадках вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів, а подекуди, злочинів середньої тяжкості.

Все це, без сумніву, справляє негативні впливи на стан досудового розслідування злочинів, вчинених в УВП, а також обумовлює необхідність розробки новітніх технологій кримінально-процесуальної діяльності слідчих ОВС в умовах місць позбавлення волі.

Як показує практика, немаловажне значення при проведенні досудового розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі, має така ознака їх криміналістичної характеристики, як стан виявлення причин і умов, що склали детермінаційний комплекс обставин, які породили і обумовили злочинність в УВП. Виходячи з цих методологічних підходів та беручи до уваги добуті в ході даного дослідження емпіричні дані, слід погодитись з думкою О. М. Джужи про те, що детермінанти злочинності в УВП лежать у двох площинах:

- по-перше, вони мають зовнішній характер, тобто знаходяться за межами УВП;

- по-друге, мають «внутрішню» природу: криються в самій системі виконання покарання у вигляді позбавлення волі [2, с. 313-315].

В кримінологічній літературі детермінанти злочинності поділяють також на: соціально-економічні; соціально-правові; соціально-психологічні; організаційно-управлінські; технічні [3, с. 96-101]. Крім цього, в кримінопенології виділяють: зовнішні особливі загально-соціальні причини так званої «покаральної» злочинності та її внутрішні причини [4, с. 328-329].

Як показали результати даного дослідження, детермінанти злочинів у місцях позбавлення волі носять як загально-соціальний (на рівні суспільства), так і внутрішній (на рівні УВП) характер, де пріоритетними, у свою чергу, є останні, через специфіку кримінально-виконавчих відносин, існуючу субкультуру засуджених та природу покарання у виді позбавлення волі. Тому, так важливо залучати до досудового розслідування злочинів у місцях позбавлення волі всі можливі «зовнішні» можливості правоохоронних органів, включаючи використання інформаційних систем, що створені відносно осіб, які стоять на профілактичних обліках; відомості про засуджених, що отримані в ході опитування близьких родичів та інших осіб, які перебувають на побачення; дані громадський організацій, трудових колективів, ін.

Проведений аналіз наукової літератури показав також, що не дивлячись на велику кількість розробок, присвячених питанням криміналістичної характеристики злочинності у місцях позбавлення волі та їх розслідування, наука не сказала свого рішучого слова з даної проблеми. У зв'язку з цим безсумнівним є висновок про те, що УВП повинна стати об'єктом комплексного наукового дослідження, яке повинно орієнтуватись на реальні потреби практики. У свою чергу, самі слідчі ОВС самі повинні бути досвідченими практиками, мати знання, що необхідні для діагностики змісту цієї характеристики, а також вміти правильно використовувати зазначену інформацію у ході досудового розслідування злочинів в УВП.

Література

1. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2013 р. за даними судової статистики // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 5 (165). – С. 23-34.
2. Курс кримінології: Особлива частина: Підручник: У 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; За заг. ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 480 с.
3. Кримінологія: Особлива частина: Навч. посібник / за ред. І. М. Даньшина. – Х.: Право, 1999. – 230 с.
4. Старков О. В. Милюков С. В. Наказание: уголовно-правовой криминологический анализы / О. В. Старков, С. В. Милюков. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 461 с.

УДК 343.8

Колб О. Г., д.ю.н., професор,
Крук О. М., здобувач,

Навчально-науковий інститут права та психології НАВС, м. Київ, Україна

ПРО ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Аналіз наукової літератури та правозастосовної практики з означеної тематики дослідження дає підстави стверджувати, що такий підхід законодавця України зумовлений наступними обставинами: 1) диференційованим визначенням порядку й умов виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі для різних категорій засуджених (ст. 18, 20 розділу 3 Загальної частини, глава 21, ст. 88, 92 та інші Особливої частини КВК України); 2) особливостями фізичного, психічного, психологічного та фізіологічного стану об'єктів правового захисту (у даному випадку – засуджених), про яких йдеться в ч. 3 ст. 106 КВК України; 3) відмінностями обладнання та умов ізоляції засуджених до позбавлення волі у структурних дільницях виправних і виховних колоній (ст. 94–99 КВК